

زانكۆی سه‌لاحه‌دین - هه‌ولێر
Salahaddin University-Erbil

زانکۆی سه‌لاحه‌دین
کۆلیژی ئاداب
به‌شی جوگرافیا
قۆناغی یه‌که‌م

بابه‌ت (پۆیپۆ و نه‌خشه‌ی بابه‌تی)

ئاماده‌کردنی
جیگر حسن مه‌هود

Email: jegr.mohood@su.edu.krd

19 - 4 - 2022

نه خشه کانی دابه شبوونی جوگرافی:

نه خشه کان به سهر دوو به شدا دابه شکراون:

1) نه خشه گشتی. وهک نه خشه کانی نه تلهس و نه خشه تۆپوگرافی.

2) نه خشه دابه شبوون. نه مه نه و شتهیه که ئیمه له بریاری جیبه جیکرندا باسی ده کهین.

* نه خشه کانی دابه شبوون ' ده برینن له سهر نه و نه خشانه ی که په یوهستن به نشاندان یان دابه شکردنی دیاردهیه کی دیاریکراو. له رووی ده رخسته وه جیاوازیان له گه ل نه خشه گشتی هه یه.

که بو شیکردنه وه و لیکدانه وه و تۆمارکردنی هه دیاردهیه کی سروشتی و مرویی له سهر زهوی به کاردیت.

* نه خشه کانی دابه شبوون پیکدین له:

1) ناوه رۆکی گشتی: تیبدا سنووری ناوچه که دابه شکراوه بو نه و دیاردهیه ی لیکوئینه وه ی له سهر کراوه و تایبه تمه ندییه بنه رته ییه کانی هه ریمه که باس ده کریت ناوه رۆکی گشتی بنه مایه بو نه خشه ی دابه شکردنی جوگرافی. ناوه رۆکی گشتی له ریگه ی گرنگترین هه نگاوه کانه وه نه نجام ده دریت:

ا) هه لبراردنی نه خشه ی بنچینه یی (ب) په ره به چوارچیوه یه کی ناوه کی بهرز بده (ج) دیاریکردن و هه لبراردنی نه خشه ی دابه شکردن (د) واژوو له سهر دیارده جوگرافیه سه ره کیه کان بکه (ه) پیوه ری وینه کیشان (و) ناراسته ی باکوور دیاری بکه نه گهر نه خشه که گه وره بیت .

2) ناوه‌پۆکی تایبەت: بابەتی ئەو دیاردەییە که لەسەر نه‌خشە که نمایش دەکریت.

* جۆری نه‌خشە دابه‌شکردن: جۆره‌کانیان لەسەر بنه‌مای دوو پۆلینکردن:

1) پۆلینکردن لەسەر بنه‌مای شیوه‌ی دیارده‌که که پیشان بدریت:

(ا) نه‌خشەکان دیارده‌یه‌کی بلاوکراوه‌ی سنوردار نیشان دده‌ن. پێی ده‌وتریت خال

(ب) نه‌خشەکان ده‌رکه‌وته‌کانی هیلی درێژکردنه‌وه نیشان دده‌ن.

(ج) ئەو دیاردانه‌ی که دیارده‌کانی بلاو بوونه‌وه‌ی پووبه‌ر نیشان دده‌ن.

2) پۆلینکردن لەسەر بنه‌مای سروشتی زانیاری ده‌رباره‌ی دیارده‌که: به‌ربلاوترینه. به‌سەر دوو جۆردا دابه‌ش ده‌کریت:

(ا) **نه‌خشەکانی دابه‌شکردنی جۆری (بی‌چه‌ندی):** که تییدا هیماکان به‌کارده‌هینرین به‌بی دابینکردنی هیچ بایه‌خیکی ئاماریان دیجیتالی.

* نمونه‌کانی نه‌خشە جۆری نا‌چه‌ندی: نه‌خشە خاکی له‌هه‌ریمی کوردستان یان نه‌خشە پووه‌ک .

(ب) نه خشه‌ی دابه‌شکردنی چه‌ندیتی: هیماکان که‌دیارده نیشان‌دهدن یان به‌های نامار یان دیجیتالی به‌کاردیت و هه‌روه‌ها به‌نه‌خشه‌ی نامار ناسراوه چونکه پشت به‌داتای نامارو دیجیتالی ده‌به‌ستن.

* وهک: نه‌خشه‌یه‌ک که به‌ره‌می کانزایی له نه‌میری‌کای باکوور نیشان ده‌دات له چوارگۆشه‌ی ریژهی یان نه‌خشه‌یه‌ک که قه‌باره‌ی هیژی کار له شاره پیشه‌سازییه‌کان نیشان ده‌دات له هیلکاریه‌که یان نه‌خشه‌یه‌ک که هه‌نارده و هاورده‌کان له سعودیه به سیگۆشه نیشان ده‌دات.

*** تیبینی:** نوینه‌رایه‌تیکردنی نه‌خشه‌ی چه‌ندیتی ئالۆزتره له نه‌خشه‌ی جووری نا چه‌ندایه‌تی.

* **تیبینی:** کرداری سه‌ره‌کی نه‌خشه‌ی چه‌ندیتی نامار بریتیه له: نیشان‌دانی جیاوازی و جیاوازی له چه‌ندیتی که به نه‌خشه‌کان نوینه‌رایه‌تی ده‌کرین.

* نمونه‌گانی سه‌رچاوه‌ی گرافیکی ئامار که گرنگترینیان بریتین له " سه‌رژمیری جوړاوجوړ: چ دانیشتون، چ کشتوکالی، پیشه‌سازی یان راپوړتی دهزگا و کومیته‌کان.

نه‌خشه‌گانی دابه‌شبوون بی چه‌ندیتی (جوړی):

* په‌یوه‌سته به تیشک خستنه سهر راستیه جوگرافییه‌کان به‌بی پشت به‌ستن به سه‌رچاوه ئاماره‌کان. دیارده جوگرافییه‌کان دهرده‌که‌ون بی گویدانه چه‌ندایه‌تی یان ژماره‌کانیان. وهک روونکردنه‌وه‌ی سنووری سیاسی یان هیلی گواستنه‌وه نه‌خشه‌ی دابه‌شکردنی بی چه‌ندیتی (جوړی) سی به‌شی هه‌یه:

(ا) نه‌خشه‌گانی هیمای شوینی خالی نا چه‌ندیتی.

(ب) نه‌خشه‌گانی به هیمای هیلی بی چه‌ندیتی.

(ج) نه‌خشه‌گانی هیمای رووبه‌ری سیبه‌ردار بی چه‌ندایه‌تی.

که به وردی روونکراوه‌ته‌وه.

یه کهم: نه خشه به هیماي شوینی خالی بی چندی (جوری) :
نهوانه نه خشه ی باون له کتیبه کانی خویندن، نه تله سی یان نه خشه
دیاریکراوه کان. تایبه تمندی به کارهینانی هیماي خال بو
نیشانانی له سه ر نه خشه که. وهک نه و نه خشانه ی
که کاریگه ریبه کانی شوینه کان نیشان ددهن.
* له دیارده کانی په یوه ست به ژینگه ی سروشتیدا، باشتر وایه
نه خشه ی توپوگرافی هه بیته، وهک به رهه می دانه ویله یان کانزایی.
له جوره کانی تر، نه خشه که ئاسانه بو نه وهی دیارده که به رچاو
بیته وه. وهک شوینه کانی قوتابخانه و نه خوشخانه
* دروستکردنی نه و نه خشانه ی که هیماکانی خال به کاردینن ساده
و ئاسانه و ته نیا پیویستی به هه ویکی ساده یه.

❖ **سى جۆر هيماي خالى ههيه:**

❖ **1) هيماكان به شيوهي ئەندازهي:** به مهوداي شيوه ئەندازهييهكان وهك خال يان بازنه، سيگۆشه، چوارگۆشه، لاكيشه و شيوه ئەندازهييهكاني تر پيشاندهدرت. فۆرمي ئەندازياري به ئەگهري بهكارهيئاني شيوهي ئەندازهيي بۆ زياتر له يهك ديارده ديارى دهكرت.

❖ وهك ميسر نه خشي پيشهسازي ههيه كه به چوارگۆشه هيما دهكرت وه سيگۆشه بۆ چيمهنتۆ ههروهها بازنهي سوپاوه و چنين.

❖ دووبارهكردنهوه و بهكارهيئاني يهك هيما له بهشه جياوازهكاني نه خشهكه كراوه به مهبهستي وردى.

* كليلي نه خشه يه كه م بنه مايه بو وينه كيشاني نه م جوړه وينه كارتوگرافيه.

(2) هيمما وينه ييه كان: زياتر له نه خشه ي گه شتياري و قوتابخانه و فيركاريدا به كار دهينريت ناسانه بو تيگه يشتن و خويندنه وه ي نه خشه كه به بي يارمه تي كليلي نه خشه كه. له نه خشه ي نه تله سدا بلاوبووه وه

له سالي 1986 دا يه كيک له نه تله سه كاني جيهان دهركه وت نه خشه يه كي وينه يي شوينه كاني نامانجه سه ربازيه كاني عيراق له ماوه ي شهري كه نداوي 1991 له لايهن ولاتاني هاوپه يمانانه وه به كارها تووه

* به كارهي ناني هيمما وينه ييه كان به شيويه كي گشتي له كتيبه ميژووييه كاندا به كارديت. هه روه ها له به ياننامه ي به ره مه ي ناني كانزا و ناوچه كشتوكا ئيه كاندا به كارديت

* به كارها تووه بو روونكردنه وه ي په يوه ندي جوگرافي نيوان دوو ديارده.

(3) رەمزەکانی ئەلفوبی یان ژمارەکان: ئەوان دانانی ھێماکان بە شیوەی ئەلفوبی دووبارە یان ژمارەکان بە عەرەبی یان لاتینی لەسەر ووی دیاردەکەو بە پۆروونکردنەووی شوینەکەیان. ئەم شیوازە پەسەند نەکراوە. دەبیته ھۆی سەرلێشیواوی نیوان ھێماکان و نووسین لەسەر دیاردەکان و بەدەگمەن بەکار دەھینریت

* لە رینگە سێ ھێماکانی پێشووەو: نەخشە ھێما وینەبێھکان ئاسانتترین رینگایە بۆ تینگەیشن.

* نەخشە ھێماکانی شوینی خالی نا چەندیتی: ئەوان گرنگی ریزھیی شوینە جیاواژەکان نیشان نادەن.

دووھم: نەخشە بەھێما ھێلیھکان جگە لە چەندیتی:

* ئەم نەخشانە نیشان دەری دیاردەکانن کە درێژکراوھێکی درێژی گەورەیان ھەیە. یەکیکە لە بەربلاوترین جۆرەکانی نەخشە دابەشکردن لە سنوورە سیاسییەکان و رینگاکان و پووبارەکان کۆمەئیک ھێما باوھکان بەکار دیت بۆ دەرخستنی دیاردەکان.

* نەخشە ھێلە نا چەندایەتیھکان بۆ دەرخستنی تەنھا یەک دیاردە.

* سیمبۆلەکانی ھێلی بی چەندایەتی بەکار دین بۆ نیشان دانانی ژمارەبێک دیاردە ھێلی لە یەک نەخشەدا.

* پەرسەندنی تاکە دیاردەبێک دەکریت لە نەخشەکەدا لە مەوداکاندا پوون بکریتەو.

سېيەم: نەخشەكانى رووبەرى سېبەردارى نا چەندىتى:

* بە يەككىك لە گرنگتيرين جوړهكانى سېبەركردن دادةنریت جگه لە چەندايەتى (جوړى). ئەوان بەكاردين بۆ نيشاندانى مەوداى فراوان. تيشك دەخاتە سەر تايبەتمەندى جوړى.

لەوانەيه سادە بيت بۆ ئەووى يەك دياردەكە روون بگەيتەوه. وهك: مەوداى كشتوكائى برنج لە دەلتاى نيل. وه ئەوه بە سېبەريكى ديارىكراو يان رەنگيكي ديارى كراو دەبيت

لەوانەيه ئۆتۆمبيليك بيت بۆ نيشاندانى پشتينهكان يان ناوچهكان. وهك ناوچه كشتوكائىيهكانى ديلتا وهك مەوداى گەنم سېبەرليدان نمره نەكراوه.

* دوو ريگاي هاوبەش هەيه بۆ نيشاندانى نەخشەكيشانى سېبەرليدانى بى چەندىتى:

1) شيوازى سېبەرليدانى رووبەر (شيوازى كۆرۆماتى) جگه لە چەندايەتى يان چۆنايهتى. بەكارهينانى سېبەر يان رەنگى تەواونەكراو.

2) شيوازى دابەشکردنى رووبەر بە هيما وينەيهكان (شيوازى كۆرۆسيكمتيك). بەكارهينانى هيما وينەيهكان.

